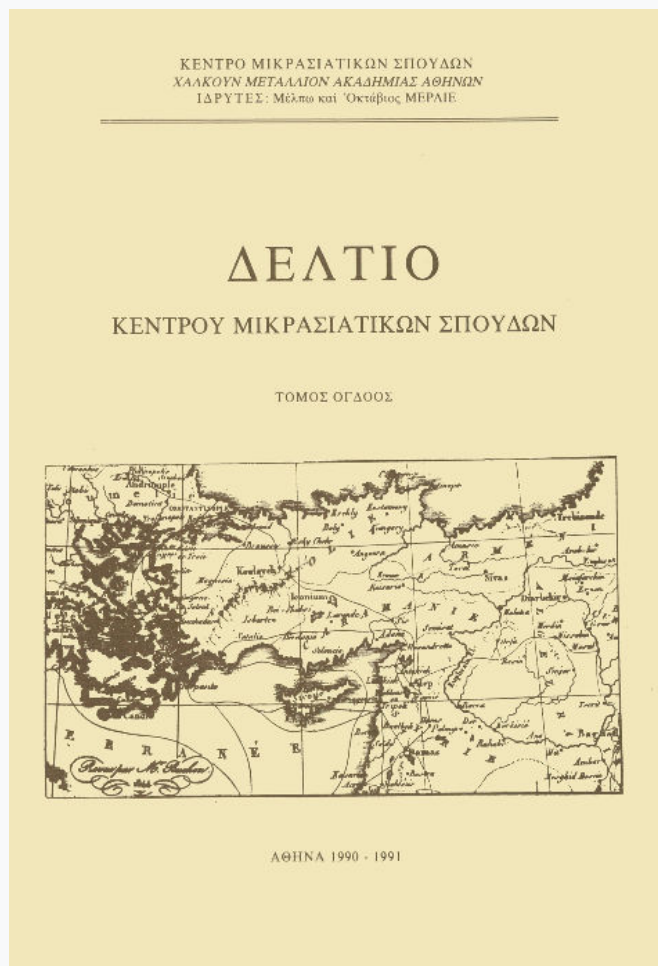


## Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών

Τόμ. 8 (1990)



### Γράμματα του Χρήστου Τουργούτη στη Μέλπω και τον Οκτάβιο Μερλιέ

Χρήστος Ν. Τουργούτης

doi: [10.12681/deltiokms.239](https://doi.org/10.12681/deltiokms.239)

Copyright © 2015, Χρήστος Ν. Τουργούτης



Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

### Βιβλιογραφική αναφορά:

Τουργούτης Χ. Ν. (1990). Γράμματα του Χρήστου Τουργούτη στη Μέλπω και τον Οκτάβιο Μερλιέ. *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικών Σπουδών*, 8, 221–238. <https://doi.org/10.12681/deltiokms.239>

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΟΥ ΧΡΗΣΤΟΥ ΤΟΥΡΓΟΥΤΗ  
ΣΤΗ ΜΕΛΠΩ ΚΑΙ ΤΟΝ ΟΚΤΑΒΙΟ ΜΕΡΛΙΕ

Χαλκηδών τῇ 10ῇ Ἰουνίου 1949

Ἀγαπητὴ κυρία Μερλιέ

Βεβαίῳ ἐπιστολῇν μου (ἀεροπορικῶς) τῆς 4 παρόντος. Σήμερον σᾶς στέλλω τὰ ὀνόματα τῶν πόλεων, κωμοπόλεων καὶ χωρίων (μόνον τῶν καθαρῶς ἢ ἀναμιῆ μετὰ τῶν τούρκων κατοικουμένων χριστιανικῶν) τῆς ἐπαρχίας Καισαρείας. Παρέλαβον καὶ ὀνόματα Μονῶν, διότι ὑπάρχουν τοποθεσίαι, αἱ ὁποῖαι, νομίζω ὅτι, θὰ βοηθήσουν τὸ Ἰνστιτοῦτο μας διὰ τὴν χαρτογραφίαν. Εἰς ἄλλο μου γράμμα θὰ σᾶς στείλω τῆς ἐπαρχίας Ἰκονίου.

Τὰς σημειώσεις αὐτὰς τὰς ἔλαβα ἀπὸ ἑνα Καραμανλήδικο βιβλίον «Μονὴ Φλαβιανῶν» συγγραφὲν εἰς τὰ 1898 ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου Ἡ. Κάλφογλου καὶ τυπωθὲν ἐν Σταμπούλ. Τὸ βιβλίον ἔχει 597 σελίδες, μὲ τὸ ἐδάνεισεν ἕνας Ἀνατολίτης Νιγδαῖος (δυστυχῶς οὔτε τὸ πουλεῖ οὔτε τὸ χαρίζει εἰς τὸ Ἰνστιτοῦτο μας). Ἐγὼ θὰ πάρω ἐν συντομίᾳ ὅ,τι, κατὰ τὴν ἰδέαν μου, θὰ μᾶς χρησιμεύσῃ. Ὁ συγγραφεύς, ὅστις ἦτο διευθυντὴς καὶ συντάκτης τῆς ἐφημερίδος «Ἀνατολή», λέγει κάπου ὅτι πολὺ ὠφελήθη ἀπὸ τὸ σπάνιον καὶ δυσεῦρετον βιβλίον, Γεωγραφία τῶν ἐπαρχιῶν Καισαρείας καὶ Ἰκονίου τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου. Προσθέτει δὲ ὅτι τότε δὲν ἠμπόρεσε νὰ τὸ εὑρῇ παρὰ μόνον εἰς τὸν ἐν τῇ Πόλει διαμένοντα τότε κ. Ἀβραάμ Χουδαβερδόγλου, ὅστις τοῦ τὸ εἶχε δανείσει.

Ὡστε, ἀγαπητὴ κυρία Μερλιέ, πάλιν σεῖς θὰ λάβετε τὸν κόπον νὰ ὑπάγετε εἰς τὸν κύριον Α. Χουδαβερδόγλου.

Τὰ σέβη μου εἰς τὸν ἀγαπητὸν κύριον Ὁ. Μερλιέ.

Μετ' ἀγάπης πατρικῆς καὶ ἐκτιμήσεως  
Χ. Τουργούτης

Χαλκηδών τῇ 20ῇ Ἰουνίου 1949

Πολὺ ἀγαπητὴ κυρία Μερλιέ

Πῆρα καὶ διάβασα μὲ πολλὴν εὐχαρίστησιν καὶ χαρὰν τὸ ὑπὸ ἡμερομηνίαν 10 ὑπερμεσοῦντος γράμμα σας, τὸ ὁποῖον μ' ἔφερε τὸν καθαρὸν καὶ ζωογόνον ἀέρα τοῦ Φροντιστηρίου μας, τοῦ Φροντιστηρίου, ὅπου ἐργαζόμεθα ὑπὸ τὴν γλυκεῖαν διευθυνσίν σας ὡς ἀδελφοὶ μὲ μεγάλῃν εὐχαρίστησιν. Τουλάχιστον ἐγὼ τὴν ἡμέραν τοῦ Φροντιστηρίου τὴν θεωροῦσα ὡς ἡμέραν χαρᾶς, ἂν εἶχαμε Φροντιστήριον καθημερινῶς, θὰ τὸ ἐθεωροῦσα ἀτομικῶς

δι' ἔμὲ ὡς ἡμέρα ἐργασίας εὐχάριστον καὶ καθήκοντος, διότι θ' ἀπασχολούσα τὸ πνεῦμα μου τὸ δαμασθὲν καὶ σκληρὰ δοκιμασθὲν ἀπὸ τὴν Μοῖραν, διὰ τῶν ἀλλεπαλλήλων φαρμακερῶν ποτηρίων, τὰ ὁποῖα μ' ἐπότισεν ἀπὸ τὴν μικρὰν μου ἡλικίαν ἀπορφανίσασά με εἰς ἡλικίαν 7-8 ἐτῶν ἀπὸ πατέρα καὶ μητέρα, προϊόντος τοῦ χρόνου ἀπὸ 5 ἀδέλφια, υἱὸν ἐτοιμαζόμενον διὰ τὸ ἐκεῖ Πανεπιστήμιον, γυναῖκα καὶ τελευταίως κόρην, τὴν ὁποίαν ἀπεκατέστησα ἐκεῖ, ἡ ὁποία χάριεν ὡς νύμφη μόνον 5 μῆνας καὶ μετὰ 10 μῆνας ἀπὸ τὴν πανδρειάν της μὲ τὴν ἄρπαξεν ὁ Χάρος καὶ μὲ ἀφῆκε κατὰμονον. Ὅπως ἔγραψα καὶ εἰς τὴν καλὴν κυρίαν Καλλιόπην Μπουγιούκου, τῆς ὁποίας ἀνέξεσα πληγὴν μὴ ἐπουλωθεῖσαν καὶ τὴν παρακαλῶ ἄς μὲ συγχωρήσῃ. Θεέ μου, ποῦ ἔφυγα, συγγνώμην, κυρία Μερλιέ, ἔρχομαι εἰς τὸ ποθητόν μοι γράμμα σας, μὲ τὴν ἐπίσημον ὑπόσχεσιν, ὅτι τοῦ λοιποῦ καὶ εἰς τὰ γραφόμενά μου καὶ εἰς τὴν ἐμφάνισίν μου θὰ παρουσιάζομαι μὲ τὸ σύνηθες προσωπεῖον μου.

Ἐωρτάσατε τὰ πρῶτα σας γενέθλια εἰς τὰς 18 Μαΐου, δηλ. περιμενίνατε νὰ φύγω ἐγὼ καὶ ὕστερα νὰ ξεφαντώσετε! Ἀπὸ τοὺς ἄλλους συνεργάτας τὸ περίμενα, ὅχι ὁμως ἀπὸ σᾶς, καλὴ μας κυρία Μερλιέ!!

«Καὶ στὶς 9, ὕστερα ἀπὸ ἓνα πολὺ πλούσιο σὲ δουλειὰ φροντιστήριον, ἤπιαμε μῦρα καὶ φάγαμε μεζέδες...». Σᾶς εὐχομαι μὲ ὅλην τὴν καρδίᾳ μου νὰ ἐορτάζετε τὰ γενέθλια τοῦ Φροντιστηρίου ἐπὶ πολλῶν ἐτῶν περιόδους ἐν ἄκρᾳ ὑγείᾳ. Πότε τὸ Φροντιστήριον δὲν ἦτο πλούσιο σὲ δουλειὰ; διότι ἐργάζεται μεθοδικώτατα ὑπὸ τὴν ἡπίαν μὲν ἀλλὰ σταθερὰν διεύθυνσίν σας. Τὸ χέρι σας εἶναι μὲν γυναικεῖο, ἀλλ' εἶναι σταθερό, γνωρίζει νὰ κρατῇ τοὺς ἡνίας καὶ νὰ ὀδηγῇ τοὺς συνεργάτας σταθερῶς εἰς τὸ τέρμα. Τὸ «κάμετε, παρακαλῶ δελτίο διὰ τὸ τάδε ἢ τάδε ζήτημα» εἶναι ὁ ἀκρογωνιαίος λίθος τοῦ οἰκοδομήματος τοῦ Φροντιστηρίου. Ὅ,τι γίνεται, γίνεται μὲ γνώσιν καὶ φρόνησιν καὶ ὅχι εἰκὴ καὶ ὡς ἔτυχε. Ἐπειδὴ δὲ πᾶν τὸ ἀνθρώπινο ἔχει τὰς ἀτελείας του, μὲ τὴν παραγγελίαν σας «γράψατε, παρακαλῶ, τὸν πληροφορητὴν καὶ τὴν διεύθυνσίν του» προσπαθεῖτε τὸ κατὰ δύναμιν ν' ἀποφύγητε τὰ ἀνθρώπινα λάθη. Μὴ νομίσητε, ἀγαπητὴ κυρία Μερλιέ, ὅτι σᾶς κολακεύω, ὅχι, γράφω ὅ,τι αἰσθάνομαι καὶ ὅ,τι παρηκολούθησα κατὰ τὸ ὀλιγοχρόνιον διάστημα, κατὰ τὸ ὁποῖον μὲ ἐθεωρήσατε ἄξιον διὰ νὰ συνεργασθῶ καὶ ἐγώ.

«Τὸ Φροντιστήριον μ' ἐκπλήσσει ὥρες-ὥρες μὲ τὴ γρήγορή του ἐξέλιξιν». Πρὸ πολλοῦ ἐνόησα, κυρία Μερλιέ, ὅτι τὸ Φροντιστήριον θὰ ἐλάμβανε γρήγορη ἐξέλιξιν ὑπὸ τὴν δεξιάν σας διεύθυνσιν, ἀλλὰ γεννάται τὸ σπουδαιότατον ζήτημα, ὅτι εἴσθε σχεδὸν μόνη. Παντοῦ εἶναι ἀναγκαῖα ἡ παρουσία σας. Ἔχετε ἀπόλυτον ἀνάγκην μονίμων συνεργατῶν, ἀλλὰ παρουσιάζεται τὸ μέγα καὶ φοβερὸν ζήτημα, τὸ οἰκονομικόν, διὰ τὸ ὁποῖον τὸ Κράτος δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἔλθῃ ἄρωγόν, διότι ἔχει νὰ ἐπουλώσῃ πληγὰς αἱμασσοῦσας. Δυστυχῶς οἱ ἰδιῶται καὶ πλούσιοι Ἀνατολῖται, δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἐννοήσουν τὴν σπουδαιότητα τῆς ἐργασίας, ἡ ὁποία γίνεται εἰς τὸ Φροντιστήριον καὶ ἡ ὁποία ἐργασία ἐκτὸς τῆς σπουδαιότητός της ἔχει καὶ τὸ ἐπεῖγον, διότι ἡ γενεὰ ἡ ὁποία θὰ τροφοδοτῇ τὸ ἔργον τοῦ Φροντιστηρίου, σὺν τῷ

χρόνῳ σβύνει καὶ ἡ νέα δὲν εἶναι δυνατόν νὰ βοηθήσῃ, διότι καὶ δὲν γνωρίζει τὸ παρελθόν καὶ ἂν ἔχῃ ἀμυδρὰν αὐτοῦ μνήμην, δὲν τὴν συγκινεῖ. Τὰ βιβλία, τὰ ὁποῖα ἐξεδόθησαν ἀπὸ τὸ Φροντιστήριον ἔπρεπε ἔως τώρα νὰ γίνουν ἀνάρπαστα καὶ μάλιστα νὰ ἐγένετο ἀνάγκη καὶ δευτέρας ἐκδόσεως, ἀλλὰ οἱ πλούσιοί μας ἀγωνίζονται νὰ γίνουν πλουσιώτεροι!

Ὅταν μοῦ ἔλθουν τὰ βιβλία, βεβαίως θὰ ζητήσω συνέντευξιν ἀπὸ τὸν Πατριάρχην, ὁ ὁποῖος εὐτυχῶς σὰν νὰ εὐρίσκεται ἀκόμῃ εἰς τὴν Ἀμερικὴν, δέχεται καὶ ἐπισήμους καὶ ἀσήμους ιδιώτας. Διὰ τὸ πρόγραμμα, τὸ ὁποῖον ἀκολουθεῖ, κανεὶς κατὰ ὥρας δὲν εἶναι εἰς θέσιν νὰ μὲ διαφωτίσῃ. Ὅλοι εἶναι ἐφεκτικοί.

Δὲν ἐγνώριζα ὅτι ἡ Δις Σοφία Ἀναστασιάδου εἶναι μόνιμη. Ἐκ πρώτης ὄψεως φαίνεται δραστηρία, τοῦλάχιστον αὐτὸ δείχνει ἡ κατατομὴ τοῦ προσώπου τῆς καθὼς καὶ ἡ εὐχαρίστηση, μὲ τὴν ὁποίαν καπνίζει, σὰν ὁ καπνὸς νὰ τὴν ἐμπνέῃ καὶ νὰ ξεκουράζῃ τὸ μυαλὸ τῆς, ἀλλὰ ποῦ νὰ φθάσῃ μόνον ἕνας μόνιμος, ὁ Θεὸς νὰ φωτίσῃ τὸν Πατριάρχην μας καὶ νὰ κάμῃ μίαν γενναίαν χειρονομίαν. Ἄν καὶ εἰς τὴν προηγουμένην μου σὰς εἶχα γράψῃ ὅτι θέλω τὴν προμήθειαν, τώρα σὰς γράφω ἐπισήμως καὶ ἀμετακλήτως ὅτι παραιτοῦμαι πάσης προμθείας!

Καλῶς ὥρισε καὶ ὁ πολῦτιμος κύριος Ἀνδρεάδης ὡς συνεργάτης. Πρέπει νὰ εὐρύνωμε τὸ δωμάτιο τοῦ Φροντιστηρίου, ἄλλως εἰς τὸ δωμάτιον ἐκεῖνο θὰ εἰσχωρήσῃ ὁ νόμος τοῦ ἀδιαχωρήτου.

Ὁ κύριος Χρυσοχοΐδης, δὲν ἤξεύρω ἂν εἶναι ἐκεῖνος ποῦ εἶχε χαράξει καὶ ἕνα χάρτην τῆς Μ. Ἀσίας, ἂν εἶναι ἐκεῖνος, νομίζω ὅτι γνωρίζομεθα, καλῶς ὥρισε κι ἐκεῖνος.

«Παιδὶ ἔπαιζα στὸ Φανάρι...». Σήμερα τὸ Φανάρι, ποῦ θυμᾶσθε μικρὴ, ἂν τὸ διῆτε, δὲν θὰ τὸ γνωρίσετε, πῆρε μίαν χροιάν ἐντελῶς ἀλλοίαν «Θοῦ, Κύριε, φυλακὴν τῷ στόματί μου» εἶθε ὁ Θεὸς νὰ πραγματοποιήσῃ τὰς ἐλπίδας τῆς νέας γενεᾶς.

Θὰ ἦτο εὐχῆς ἔργον ὁ ἀγαπητὸς Κωστάκης ν' ἀποσπᾶτο εἰς τὸ Λεξικὸν τῆς Ἀκαδημίας, διότι τοῦ ἀξίζει καὶ συνάμα θὰ σὰς ἦτο πολῦτιμος συνεργάτης καὶ θὰ σὰς ἀνακούφιζεν ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴν ἐργασίαν, ἡ ὁποία εἶναι καὶ πολὺ βαρεὶα καὶ σὰς χρειάζεται ἕνα πρόσωπον ἱκανόν, δραστηρίον, ἔμπιστον, ἔχον γνῶσιν τῆς σπουδαιότητος τῆς θέσεώς του, ἄξιον νὰ σὰς ἀντιπροσωπεύσῃ κατὰ τὴν ἀπουσίαν σας, ἡ ὁποία ἀπουσία θὰ εἶναι πάλιν διὰ τὸ καλὸν τοῦ Φροντιστηρίου καὶ τοῦ Ἀρχείου.

Θεωρῶ πολὺ δύσκολον νὰ μαζεύσουμε καὶ ἀπὸ ἐδῶ δελτία ἀπὸ τοὺς Καπαδόκας. Ἡ Πόλις εἶναι ἀχανὴς μὲ τὸν Βόσπορον καὶ τὰ Νησιά τῆς καὶ ἰδιαιτέρως τώρα τὸ καλοκαίρι, ὁπότε οἱ δυνάμενοι νὰ μᾶς βοηθήσουν εἶναι σκορπισμένοι. Θὰ δοκιμάσω.

Υπάρχουν ἐδῶ Ὀργανώσεις καὶ Σύλλογοι, ἀλλ' ὅλα ἔχουν σκοπὸν οἰκονομικόν, νὰ βοηθήσουν δηλ. τὰ Νοσοκομεῖα καὶ τὰ ἄλλα φιλανθρωπικὰ καὶ ἀγαθοεργὰ ἰδρύματα, τὰ ὁποῖα ὑποφέρουν ἀκόμῃ. Καὶ τὸ σωματεῖον τῶν διδασκάλων κοπιᾷ διὰ τὴν καλυτέρευσιν τὴν οἰκονομικὴν τῶν διδασκάλων.

Μὲ τιμᾶ καὶ μὲ κολακεύει διὰ τῆς ἀγάπης τοῦ ὁ κύριος Μερλιέ. Εἶσθε ζευγάρι ταιριαστό, ὁ ὕψιστος νὰ σᾶς φυλάττῃ ἀπὸ βάσκανον ὄμμα καὶ νὰ ζήσετε μαζὶ ὡς βαθὺ γῆρας ἐν ὑγείᾳ, ἀγάπῃ καὶ ὁμονοίᾳ. Τὸν εὐχαριστῶ διὰ τοὺς θερμοὺς χαιρετισμοὺς τοῦ, τοῦ σφίγγω θερμότατα καὶ ἐγκάρδια τὸ χέρι. Εἶναι Γάλλος, ὅστις τιμᾶ τὴν πατρίδα τοῦ μὲ τὴν ἐγγενῆ του φυσιογνωμίαν καὶ τοὺς λεπτὺς του τρόπους, εἶναι δὲ συνάμα στολισμὸς διὰ τὴν Ἑλλάδα, τὴν ὁποίαν ἀγαπᾷ ἐξ ἴσου μὲ τὴν πατρίδα του. Νὰ μᾶς ζήσῃ!

Ταχυδρομικῶς καὶ συστημένο σᾶς ἔστειλα (10-6-1949) γράμμα μὲ δελτία διὰ τὴν ἐπαρχίαν Καισαρείας, ἔχω ἔτοιμα δελτία καὶ διὰ τὴν ἐπαρχίαν Ἰκονίου, τὰ ὁποῖα ἐπίσης θὰ σᾶς στείλω. Δὲν περιέμενα νὰ σᾶς τὰ φέρω, διότι αἱ ὑποθέσεις μου ἴσως νὰ μὲ κρατήσουν ἐδῶ περισσότερο καὶ κυρίως ἐκ φόβου μήπως σχηματίσῃτε τὴν ἰδέαν ὅτι εὐρισκόμενος ἐδῶ, ξέχασα τὸ ἀγαπητό μου Φροντιστήριον. Ὅπως σᾶς ἔγραψα, εἰς αὐτὰ τὰ δελτία εἶχον ὑπ' ὄψιν ἓνα Καραμανλήδικο βιβλίον «Ἡ Μονὴ τῶν Φλαβιανῶν». Εἶμαι τῆς ἰδέας ὅτι ὁ συγγραφεὺς τὰς πληροφορίας, τὰς ὁποίας μᾶς δίδει διὰ τὰς δύο αὐτὰς ἐπαρχίας, τὰς πῆρεν ἀπὸ πηγὰς πραγματικὰς.

Ἀγαπητὴ κυρία Μερλιέ, σᾶς σφίγγω τὸ χέρι μετὰ πραγματικοῦ θαυμασμοῦ καὶ ἐκτιμήσεως

X. Τουργούτης

Χαλκηδὼν τῇ 8ῃ Ἰουλίου 1949

Πολὺ ἀγαπητὴ κυρία Μερλιέ,

Βεβαίῳ ἐπιστολὴν μου συστημένην τῆς 10 Ἰουνίου μὲ δελτία διὰ τὴν ἐπαρχίαν Καισαρείας καθὼς καὶ τῆς 20 τοῦ ἰδίου, ὅπου ἔγραφα ἰδιαιτέρως καὶ διὰ τοὺς ἀγαπητοὺς συνεργάτας τοῦ Φροντιστηρίου.

Τώρα ἔρχομαι ν' ἀπαντήσω εἰς τὸ γράμμα σας τῆς 16 Ἰουνίου.

Τὰ βιβλία τὰ πῆρα ἀπὸ τὴν Γαλλικὴν Πρεσβείαν, ὅχι ἀπὸ τὸ Γαλλικὸν Προξενεῖον, καὶ τὰ παρέδωκα εἰς τὸν πρὸς ὃν ὄρον. Βεβαίως περιμένετε μὲ ἀνυπομονησίαν τὸ ἀποτέλεσμα, ὅπως τὸ περιέμενα καὶ ἐγώ. Ἀπαντῶ μὲ τὸ «ἡττημαὶ καὶ τὴν ἡτταν ὁμολογῶ» τοῦ Γρηγορίου εἰς τὸν «Περὶ Ἱερουσῶνης» λόγον τοῦ. Ὁ Πατριάρχης μὲ ἐδέχθη μὲ μεγάλην εὐχαρίστησιν, μὲ φίλησε κατὰ τὴν συνήθειάν του εἰς τὸ μέτωπον, ὅπως συνθίξει εἰς τοὺς ἄνδρας, τοὺς ἀσπασζομένους τὴν δεξιάν του, ἀνέγνωσε μὲ προσοχὴν τὸ γράμμα σας, εὐχαριστήθη διὰ τὰ βιβλία, ἐπήνεσε τὸ ἔργον τοῦ Ἰνστιτούτου, μὲ εἶπεν ὅτι ἀγαπᾷ πολὺ τὴν λαογραφίαν, εἶναι ὁμως πολυάσχολος καὶ δὲν ἡμπορεῖ νὰ προπαγανδίσῃ διὰ τὸ ἔργον μας εἰς τὴν Τουρκίαν μετὰ τῶν πλουσίων Μικρασιατῶν ἀφ' ἑνὸς μὲν διότι εἶναι πολὺ λεπτὴ ἡ πολιτικὴ σχέσις μετὰ τὴν Τουρκίαν καὶ Ἑλλάδος, εἶδате ὅτι ἐν παραμικρὸν ἐπεισὸδιον ποδοσφαιρικὸν πόσας διαστάσεις ἔλαβε, ἔχω νὰ σκεφθῶ πολλὰ ζητήματα οἰκονομικῆς φύσεως διὰ τοὺς ἱερεῖς, οἱ ὅποιοι σχεδὸν πένονται, διὰ τὰ Σχολεῖα, τὰ Φιλανθρωπικὰ Καταστήματα κλπ. Προκειμένου διὰ τὸν Φαρασόπουλον, διὰ τὸν ὅποιον ξανὰ τὸν ὑπενθύμισα, μὲ εἶπεν ὅτι τὸν ἐγνώρισεν, ὅτι εἶναι ἄρκε-

τὰ εὐκατάστατος, ἀλλ' ὅτι μέχρι τοῦδε δὲν ἔδειξε κανὲν ἐνδιαφέρον διὰ τοιαῦτα ζητήματα, συνέστησε δὲ νὰ τοῦ στείλωμε ἓνα βιβλίον διὰ τὰ Φάρασα καὶ πιθανὸν νὰ φιλοτιμηθῇ ἀφοῦ πρόκειται διὰ τὴν πατρίδα του, συνάμα δέ με ὑπεσχέθη ὅτι θὰ ἀπαντήσῃ εἰς τὸ γράμμα σας. Ἀσπασθεὶς τὴν δεξιάν του καὶ ἐκ μέρους σας ἔφυγα σκεπτόμενος κατ' ἰδίαν ὅτι ἡ τουρκικὴ παροιμία «akul yaşa deyil başta» = τὰ μυαλὰ δὲν εἶναι στὴν ἡλικία εἶναι στὸ κεφάλι, παντοῦ καὶ πάντοτε ἔχει τὸ κύρος της καὶ ἀληθεύει. Εἰς ἓν ἀπὸ τὰ φροντιστήριά μας (δὲν ἐνθυμοῦμαι τὴν ἡμερομηνίαν) ἐγὼ ἐπρότεινα ν' ἀποταθῶμεν εἰς τὸν Πατριάρχην καὶ σεῖς εἶπατε ὅτι «τώρα ἐκεῖνος ἔχει τόσα πράγματα νὰ σκεφθῇ» καὶ εἶχατε μέγα δίκαιον. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι τὰ ἐπιχειρήματά του εἶναι πραγματικῶς σοβαρὰ προκειμένου περὶ προπαγάνδας μεταξὺ πλουσίων διὰ Ἰδρυμα εὐρισκόμενον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ ὅτι πράγματι τὰ οἰκονομικὰ τῶν διαφόρων φιλανθρωπικῶν εὐρίσκονται ὅχι εἰς καλὴν κατάστασιν καὶ πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἰδρῦθησαν διάφοροι σύνδεσμοι καὶ σύλλογοι πρὸς ἐνίσχυσιν αὐτῶν οἰκονομικῶς. Ἀλλὰ, ὑπάρχει ἐν ἀλλὰ, ἡμποροῦσεν ὁ Πατριάρχης νὰ κάμῃ μίαν χειρονομίαν δι' ἡμᾶς, νὰ μᾶς ἐνισχύσῃ ἀτομικῶς, διότι, ὅπως διαδίδεται ἐδῶ, εἶναι πολὺ πλούσιος, εἶναι μέτοχος εἰς τὴν Ἀμερικὴν πολλῶν ἐπιχειρήσεων. Φαίνεται καὶ ἀπὸ τὸν τρόπον, μὲ τὸν ὅποιον ζῇ. Προσκάλεσεν εἰς τραπέζιν τὸν Νομάρχην καὶ Δήμαρχον τῆς Πόλεως (ἐδῶ ὁ Νομάρχης καὶ Δήμαρχος εἶναι ὁ ἴδιος) καὶ ἄλλους σπουδαίους Τούρκους. Πρᾶγμα πρωτάκουστον δι' ἓνα Πατριάρχην. Δὲν ἐλπίζω, ἀγαπητὴ κυρία Μερλιέ, νὰ σχηματίσετε τὴν ἰδέαν ὅτι ἐξετέθημεν εἰς τὸν Πατριάρχην δι' αὐτὸ τὸ ζήτημα. Ἡμεῖς ζητήσαμε, ἐκεῖνος δὲν μᾶς ἔδωκε, ἡ μιστὴ ντροπὴ δική μας καὶ ἡ μιστὴ δική του, ὅπως λέγει ὁ λαός, καὶ οἱ Τούρκοι ἔχουν ἄλλην παροιμίαν «isteyenin bir yüzü kara, vermiyenin iki yüzü» = ὅποιος ζητεῖ, ἔχει τὴν μίαν παρειάν του μαύρην καὶ ὅποιος δὲν δίδει, τὰς δύο του παρειάς.

Ναί, γνωρίζω πολὺ καλά, κυρία Μερλιέ, ὅτι κουράζεσθε πολὺ ἐργαζομένη ὑπερανθρώπως, ἀλλὰ τί νὰ γίνῃ; ἐκ μέρους ὧν τῶν συνεργατῶν μία εὐχὴ ἐν ἐνὶ στόματι καὶ μιᾷ καρδίᾳ, ὁ Θεὸς νὰ σᾶς διδῇ ὑγείαν καὶ μακροημερεύσιν πρὸς χαρὰν ὧν ἐκείνων, οἱ ὅποιοι σᾶς ἀγαποῦν. Δὲν ἤξεύρω, ἂν ὑπάρχῃ κανεὶς, ὁ ὅποιος νὰ σᾶς ἐγνώρισεν καὶ νὰ μὴ σᾶς ἀγάπησεν, καὶ πρὸς ὄφελος τοῦ Φροντιστηρίου. Εἶναι πράγματι ἀξιοθαύμαστος ἡ μέθοδος μὲ τὴν ὁποίαν ἐργάζεσθε. Τώρα καταλαμβάνω διατὶ ἐπιμένετε εἰς μερικὰς λεπτομερείας. Καρδία γυναικεία, ἀλλὰ χέρι στιβαρὸ καὶ κατάλληλον διὰ νὰ διευθύνῃ τὸ πηδάλιο καὶ νὰ ὀδηγήσῃ τὸ πλοῖον εἰς τὸν ποθητὸν λιμένα. Ὁ Θεὸς σᾶς ἔδωκε καὶ ἀντάξιον σύζυγον, βάσκανον ὄμμα νὰ μὴ σας εὕρῃ.

«Μὴ παραλείψετε νὰ διηγηθεῖτε ὅπου δεῖ...» Δυστυχῶς δὲν ἦτο καὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ γίνῃ, ἂν μὲ ἀξιώσῃ ὁ Θεὸς καὶ συναντηθῶμε, τότε θὰ ἡμπορέσω νὰ σᾶς ἐξηγήσω τὸ ζήτημα καὶ ἐλπίζω νὰ μὲ δικαιώσετε.

Ὅταν λάβω γράμμα σας, ὅτι ἐλάβετε τὰ δελτία μου περὶ τῆς ἐπαρχίας Καισαρείας, θὰ σᾶς στείλω καὶ τὰ περὶ τοῦ Ἰκονίου, ἐκτὸς ἂν τὸ θεωρήσῃτε περιττόν.

Τὰ σέβη μου εἰς τὸν ἀγαπητὸν κύριον Μερλιέ, περὶ τοῦ ὁποίου λόγου γινομένου, ὁ ἐδῶ καθηγητὴς τῆς Φιλολογίας κύριος Καραγιάννης, τὸν ἐχαρκτηήρισεν ὡς *πραγματικῶς Κύριον* καὶ ἔτσι εἶναι.

Χαιρετισμοὺς εἰς τοὺς συνεργάτας μας.

Μὲ ἀγάπην ὁσιν καὶ ἐκτίμησιν

Χ. Τουργούτης

Πόλις τῇ 1ῃ Αὐγούστου 1949

Πολὺ ἀγαπητὴ κυρία Μερλιέ,

Βεβαίῳ ἀποστολῇν (συστημένῃν) Χάρτου τῆς Τουρκίας καθὼς καὶ ἐπιστολῇν μου ἐπίσης συστημένῃν (19 καὶ 20 παρελθόντος) περιέχουσαν καὶ δελτία τῆς Ἐπαρχίας Ἰκονίου.

Δὲν μπορῶ νὰ σας ἐκφράσω τὴν χαρὰν τὴν ὁποίαν ἡσθάνθην, ὅταν εἶδα εἰς τὸ γράμμα σας τῆς 16 Ἰουλίου ὅτι «ὁ ὑψηλὸς ἐπιστολογράφος σας εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ γράψῃ στὸν κύριον Φαρασόπουλον στὴν Ἀμερικὴ συνιστώντας αὐτὸν νὰ βοηθήσῃ καὶ νὰ ἐπέλθῃ ἄρωγός εἰς τὸ ἡμέτερον ἔργον». Τὸ ἀνευδὲς στόμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν «Αἰτεῖτε καὶ δοθήσεται ὑμῖν, ζητεῖτε καὶ εὕρήσετε, κρούετε καὶ ἀνοιγήσεται ὑμῖν» (Ματθ. Ζ' πργρ. 7) ἐφάνη καὶ εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν. Ἡμεῖς ζητοῦμεν ὄχι διὰ τὸ ἀτομικὸν μας συμφέρον, ἀλλὰ διὰ νὰ κάμωμε κάτι καλόν, κάτι τὸ ὠφέλιμον, ὁ ὑψηλὸς ἐπιστολογράφος ἔγραψεν, ἃς ἐλπίσωμεν εἰς τὸν Ὑψιστον ὅτι θὰ φωτίσῃ τὸν Φαρασόπουλον νὰ νιώσῃ τὴν σημασίαν τοῦ ἔργου μας. Naί, ἃς ἐλπίσωμεν εἰς τὸν Ὑψιστον «Τοῖς ἀγαπῶσι τὸν Θεὸν πάντα συνεργεῖ εἰς ἀγαθόν» λέγει ὁ Ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν Παῦλος γράφων πρὸς τοὺς Ρωμαίους (Η' πργρ. 28). Καὶ ἡμεῖς ἀγαπῶντες τὸν Θεὸν καὶ ἐλπίζοντες εἰς αὐτὸν ἐργαζόμεθα. Σεῖς ἡ ἰδία ὁμολογεῖτε ὅτι ἀρχίσατε τὸ ἔργον καὶ ἐπωμίσθητε τόσον βαρὺ φορτίον ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀρωγῆς καὶ βοηθείας, καὶ ὁμως τὸ ἔργον προοδεύει καὶ θὰ προοδεύσῃ, σὺν Θεῷ. Πῶς ἦλθεν ἡ ἀρωγὴ τοῦ ἐνὸς ἑκατομμυρίου φράγκων; Βεβαίως τῇ ἐνεργείᾳ τοῦ καλοῦ μας κυρίου Μερλιέ, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν φώτισιν τοῦ Θεοῦ τῆς Γαλλικῆς Κυβερνήσεως. Ὁ Θεὸς νὰ μὴ μᾶς ἀξιώσῃ νὰ ζητήσωμε κάτι διὰ τὸν ἑαυτὸν μας, ὡς ἐλεημοσύνην, ὅταν πρόκειται διὰ τὸ κοινὸν καλόν, ὅπως πολὺ σωστὰ καὶ σοφὰ γράφετε «καθόλου, μὰ καθόλου δὲν στενοχωρήθηκα διὰ τὸ διάβημά μας...».

Πολὺ ἀγαπητὴ κυρία Μερλιέ, ὅταν μὲ γράφετε «σᾶς εὐχαριστῶ... καὶ γιὰ τοὺς κόπους ποὺ κατεβάλετε», εἰλικρινῶς σᾶς γράφω ὅτι ἐντρέπομαι. Τί εἶναι οἱ δικοὶ μου οἱ κόποι τὸ νὰ πάρω βιβλία ἀπὸ τὴ Γαλλικὴ Πρεσβεΐα καὶ νὰ τὰ παραδῶσω εἰς τὸν Ὑψηλὸν ἐπιστολογράφον, ἀπέναντι τῶν ἰδικῶν σας κόπων καὶ προσπαθειῶν; Μὲ αὐτὰ τὰ κυνικὰ καύματα κάνετε τρεῖς τῆς ἐβδομάδος φροντιστήρια, δέχεσθε τόσους συνεργάτας, ἐπεξεργάσεσθε τὴν ἐργασίαν τοῦ καθενός, σχεδὸν ἀπαρνείσθε τὰς κοινωνικάς σας ὑποχρεώσεις, ἰδιαιτέρως ἔχετε τὴν φροντίδα τῆς χαρτογραφίας, θυσιάζουσα, ὅπως μὲ γράφετε, τὴν προσωπικὴν σας δουλειὰ —τὴν βυζαντινὴν μουσικὴν— καὶ ἀπέναντι

δλων τούτων με ἀναφέρετε γιὰ τοὺς κόπους τοὺς δικoὺς μου! Ἐπαναλαμβάνω ὅτι ἐντρέπομαι καί, ἂν δὲν ἐγνώριζα τὴν χρυσὴν σας καρδιά καὶ τὴν εἰλικρινειάν σας, θὰ σᾶς ἔγραφα ὅτι με περιπαίζετε!

Διὰ τὸ χωριὸ Κενάταλα εἶναι σχεδὸν ἀδύνατο εἰς τὸν σημερινὸν Τὸπ χανὲ νὰ εὐρεθῇ παροικία Κεναταλαλήδων, ἄλλως τε τώρα αὐτοὶ θὰ εἶναι ἀνταλλάξιμοι καὶ θὰ εὐρίσκονται ἐκεῖ. Σήμερον ὅλοι αἱ χριστιανικαὶ συνοικίαι μετεβλήθησαν εἰς τουρκικάς. Ἐπὶ τῆς ἐπόχῃς μου 1914-1934 εἰς τὸ Κοντοσκάλι (Κοὺμ καποῦ) ὑπῆρχε μία μόνον τουρκικὴ οἰκογένεια καὶ τώρα ἐγέμισεν ἀπὸ τούρκους. Τὸ ἴδιο καὶ εἰς τὰς ἄλλας συνοικίας. Στὸ Σταυροδρόμι σπανίως ἤκουετο ἡ τουρκικὴ γλῶσσα καὶ τώρα παντοῦ ἀκούετε νὰ ὁμιλοῦν τουρκικά. Τὸ Φανάρι γέμισεν ἀπὸ τούρκικες, λαζικὲς οἰκογένειες. Τὸ σπουδαῖο Καζίνο Κηλ-μπορνοῦ, τὸ τῆς Μυτιλήνης, ὅπου ἡμεῖς οἱ φοιτηταὶ τῆς Μ.Γ. Σχολῆς ἐμάθαμε τοὺς εὐρωπαϊκοὺς χοροὺς καὶ μιλιάρδο, δὲν ὑφίστανται πλέον καὶ οἱ σημερινοὶ δὲν γνωρίζουν οὕτε τὰ οἰκόπεδά των! Στὸ κέντρο τῆς Ὁρθοδοξίας, στὸ Πατριαρχεῖο, τὰς Κυριακὰς πόσοι νομίζετε ὅτι χριστιανοὶ παρευρίσκονται εἰς τὸν Πατριαρχικὸν Ναόν; Ἐὰν δὲ κατὰ τὰς ἐπισήμους ἑορτὰς καθὼς καὶ ὠρισμένας ἡμέρας, καθ' ἃς λειτουργεῖ ὁ Πατριάρχης, γεμίζει ὁ Ναός, γεμίζει ἀπὸ τὰς ἄλλας συνοικίας, ἀπὸ τὰς ὁποίας ἔρχονται οἱ Χριστιανοί, διὰ νὰ παρευρεθοῦν εἰς Πατριαρχικὴν λειτουργίαν. Κυριολεκτεῖται διὰ τὸ Φανάρι τὸ «Περασμένα μεγαλεῖα καὶ διηγώντας τα νὰ κλαῖς». Προκειμένου διὰ τὰ γραφόμενα ὑπὸ τοῦ Γεδεῶν πράγματι εἰς ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα, εἰς τὸ Παγκάρι καὶ λοιπὰ προτιμῶντο οἱ Καραμανλήδες καὶ οἱ Ἕπειρῶται, διότι ἦσαν ἄνθρωποι φιλόθρησκοι καὶ τιμιώτατοι. Naί, φιλόθρησκοι καί, ἂν σας διηγηθῶ ἓνα περιστατικὸ τοῦ βίου μου, νὰ με πιστεύετε. Εἰς τὰ 1881 ἦλθα εἰς τὴν Πόλιν, καθήμεν εἰς τὴν συνοικίαν Σουλτάν Μπεγιαζίτ, ἡ ὁποία ἐκκλησιαστικῶς ὑπῆγετο εἰς τὸ Κοντοσκάλι. Τὴν Μ. Παρασκευὴν ὅλοι τρέχουν ἀπὸ μίαν ἐκκλησίαν εἰς ἄλλην, ὅταν οἱ συνταξιῶται μου με εἶπαν νὰ ὑπάγωμεν καὶ εἰς τὰς ἐκκλησίας τῆς Βλάχκας καὶ τῶν Ὑψωμαθείων, διὰ νὰ σεργιανίσωμε τὰ κορίτσια! Ἐγώ, ἀληθὴς Καραμανλῆς, ἄρχισα νὰ κλαίω! διότι προσκαλούμην νὰ ὑπάγω εἰς ἄλλας ἐκκλησίας γιὰ νὰ σεργιανίσω κορίτσια καὶ ὄχι γιὰ νὰ προσκυνήσω τὸν Ἑσταυρωμένον! Βεβαίως οἱ τοιαύτης ἀνατροφῆς χριστιανοὶ θὰ διεχειρίζοντο τιμιώτατα καὶ τὰ τῆς ἐκκλησίας οικονομικὰ καὶ θὰ ἐπεβάλλοντο ἀκόμη καὶ εἰς τοὺς ἱερωμένους, ἂν καὶ οἱ ἴδιοι ἦσαν λαϊκοί. Νομίζω ὅτι κατάλληλος ὡς ἀντεπιστέλλον, οὕτως εἰπεῖν, μέλος τοῦ Φροντιστηρίου μας εἶναι ὁ κύριος Θεοφάνης Σ. Θεοφανείδης, ὁ ὁποῖος εἶναι ἀπὸ τὸν Μαρμαρᾶ, καταγίνεται εἰς τοιαῦτα πράγματα, γράφει εἰς τὰ «Μαρμαρινὰ Νέα» καὶ ὅταν πρόκειται νὰ τὸν παραγγείλωμε κάτι, εὐκολος θὰ εἶναι ἢ πληρωμὴ, πληρώνομε εἰς τὸν κύριον Λαμπαδαρίδην, τὸν Διευθυντὴν τῶν «Μαρμαρινῶν Νέων». Γράψατέ του, ἂν θέλετε, ἓνα γράμμα, ὅπως ἡξεύρετε νὰ γράφετε σεῖς, ὅτι, τῇ προτάσει μου, τὸν παρακαλεῖτε νὰ γίνῃ ἀντιπρόσωπός μας; ἀντεπιστέλλον Μέλος μας; ὅπως θέλετε ὀνομάσατέ τον. Ἐσωκλείσατε, ἂν θέλετε, τὸ γράμμα σας μέσα εἰς τὸ ἰδικό μου. Ἐγὼ σχεδὸν τὸν ἔχω προδιαθέσει.



Εὐχαριστῶ θερμῶς καὶ εὐγνωμόνως τὸν καλὸν κύριον Μερλιέ καὶ ὑμᾶς διὰ τὰ παρηγορητικὰ σας λόγια. Εἶναι δι' ἐμὲ πραγματικὴ ἀνακούφισις ἡ στοργὴ καὶ ἡ πολύτιμη φιλία σας.

Μὲ θαυμασμόν εἰλικρινῇ ὄσπιν καὶ ἀγάπῃ  
Χρ. Τουργούτης

[1950]

Ἀγαπητὴ κυρία Μερλιέ,

Ἀπὸ ἓνα τετράδιο ἐξ 180 σελίδων γραφὲν εἰς γλῶσσαν καραμανλήδικην μετέφρασα ἄρκετὰ μέρη, τὰ ὅποια σᾶς παραδίδω, διὰ νὰ χρησιμεύσουν εἰς ἐκείνους, οἱ ὅποιοι θ' ἀναλάβουν τὴν περιγραφὴν τοῦ Νέβσεχिर. Διὰ νὰ μὴ χάσετε τὸν πολýτιμόν σας καιρὸν ἀναγινώσκουσα αὐτὰ, διότι ὁ φύσει δυσανάνγνωστός μου γραφικὸς χαρακτήρ κατήντησεν ἐντελῶς δυσανάνγνωστος καὶ ἐξ αἰτίας τῆς ἡλικίας μου καὶ ἐκ τοῦ ἀρθριτισμοῦ, ἀπὸ τὸν ὅποιον πάσχω, ὁ ὁποῖος κρατεῖ σχεδὸν εἰς ἀκίνησίαν τὰ ἄνω μου ἄκρα, ἀπὸ τοὺς ὤμους μέχρι τῶν δακτύλων, σᾶς γράφω περίληψιν αὐτῶν.

Περιεχόμενα:

Σελίς 1-17. Θρησκευτικοῦ περιεχομένου, ἄξιον σημειώσεως.

» 17-20. Ἀσυνήθιστα ὀνόματα ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν.

» 21. Φερμάνιον ἀριθ. 1. διὰ τὸν Μητροπολίτην Καισαρείας Παρθένιον, ἄνευ χρονολογίας.

» 22-24. Χρονολογία 1156 = 1743. Οἱ ἱεροδικασταὶ νὰ μένουν εἰς Νέβσεχир καὶ ὄχι εἰς Ürkür, διὰ νὰ μὴ βασανίζεται ὁ λαὸς μεταβαίνων εἰς Ürkür διὰ δικαστικὰς του ὑποθέσεις. (Φερμάνιον ἀρ. 2).

» 25. Φερμάνιον ἀριθ. 3 χωρὶς ἡμερομηνίαν σχεδὸν τοῦ ἰδίου περιεχομένου μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι τοῦ λοιποῦ τὸ Ürkür πολιτικῶς θὰ ὑπάγεται εἰς τὸ Νέβσεχир.

» 25. Φερμάνιον 4. Χρονολογία 1216 = 1801. Περὶ καταγγελίας ὑπὸ τῶν πιστῶν (= Μουσουλμάνων) ὅτι οἱ χριστιανοὶ (περιφρονητικῶς γράφει ἱρστιανοὶ) τοῦ Νέβσεχир ἔκτισαν ἄνευ ἐπισήμου ἀδείας εἰδωλοατρεῖον καὶ κενίσσα (ὕβριστικῶς ἀντὶ καλίσσα) διὰ τοῦτο ὁ ἱεροδικαστὴς καὶ οἱ λοιποὶ ἐπίσημοι τοῦ Νέβσεχир νὰ ἐξετάσουν τὸ πρᾶγμα καὶ ἂν εἶναι ἀληθὲς νὰ τὴν κατεδαφίσουν καὶ νὰ τιμωρηθοῦν οἱ πταίσται.

» 25. Φερμάνιον 5, ἄνευ χρονολογίας ἀποτείνεται εἰς τὸν ἱεροδικαστὴν τοῦ Νέβσεχир νὰ μὴ ἐνοχληθῇ ὁ ἱερεὺς Ἀβανές, ἀρμένιος εἰς τὸ νὰ ἐκτελῇ τὰ θρησκευτικὰ του καθήκοντα.

» 27. Πρακτικὸν περὶ ἐξιslaμίσσεως τῆς χριστιανῆς Ἀναστασίας

καὶ τῶν τέκνων της. 1218 = 1803. Εἶναι ἄξιον ἀναγνώσεως τὸ πρακτικὸν αὐτό.

- Σελὶς 28. Ἀπόφαισις ἱεροδικαστικῇ. Ὁ Νιγδελῆ ὀγλοῦ, ὁ Χαδζὴ Ἀβασὶς καὶ ὁ Σαγῆρ Σάββας νὰ μὴ ἀναμειγνύωνται εἰς τὰς ὑποθέσεις τῶν πτωχῶν ραγιάδων. Ἀξιὸν σημειώσεως ἐνταῦθα εἶναι τὸ ὅτι τὸ ἐνάγον πρόσωπον εἶναι μία Ἀδελφότης Κυριῶν! 1221 = 1706.
- » 29. Φερμάνιον βον. ἄνευ χρονολογίας. Ν' ἀπαγορευθῇ εἰς τοὺς χριστιανοὺς Ἑρεγλη, Μπόρ, Νίγδης καὶ Ἀκσεραί νὰ κτίζουσιν ἢ νὰ διορθώουσιν Ἐκκλησίας ἄνευ ἀδείας.
- » 30. Φερμάνιον 7ον τοῦ Σουλτὰν Μουσταφᾶ 1272 = 1857. Ἀποτείνεται εἰς τοὺς ἱεροδικαστὰς τοῦ Νέβσεχिर καὶ τοῦ Ὑγκῦρ νὰ μὴ ἐπιτρέπουσιν νὰ ἐνοχλοῦνται οἱ φιλήσυχοι ραγιάδες.
- » 31. Φερμάνιον 8ον, 1223 = 1808 διὰ τὸν Μητροπολίτην Καισαρείας Δίρθεον. Μακροσκελέστατον καὶ ἄξιον ἀναγνώσεως.
- » 41. Φερμάνιον 9ον ἄνευ χρονολογίας. Δὲν ἐπιτρέπεται οἱ χριστιανοὶ νὰ πληρώνουσιν περισσότερον φόρον ἀπὸ τοὺς μουσουλμάνους ἐν ἀναλογίᾳ.
- » 42. Φερμάνιον 10ον 1223 = 1808. Διὰ τὶς βρύσας τοῦ Νέβσεχир.
- β') » 44. Φερμάνιον 11ον χρονολογία 1253 = 1875. Περὶ ἐπιδιορθώσεως τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἀγ. Γεωργίου τοῦ Νέβσεχир.
- α') » 47. Φερμάνιον 12ον. Περὶ ἐπιδιορθώσεως ἐκκλησιῶν ἐν γένει 1208 = 1830.
- » 47. Φερμάνιον 13ον. 1264 = 1886. Περὶ ἐπιδιορθώσεως τῆς Ἐκκλησίας τῆς Παναγίας τοῦ Νέβσεχир.
- » 48. Φερμάνιον 14ον. Παράποντον τοῦ Μητροπολίτου Καισαρείας, ὅτι οἱ ἄνθρωποι τοῦ Κράτους τὸν ἀνησυχοῦν. 1254 = 1839.
- » 49. Φερμάνιον 15ον. Οἱ χριστιανοὶ ἐπιδιορθώνουσιν τὰς ἐκκλησίας των, χρησιμοποιοῦν τὰ σπίτια τους ὡς ἐκκλησίας θέτοντες ἀγάλματα, τοῦτο ἀπαγορεύεται. 1154 = 1776.
- » 50. Φερμάνιον 16ον ἄνευ χρονολογίας. Πρόκειται περὶ τῆς ἐπαναστάσεως τῆς Σάμου.
- » 52. Φερμάνιον 17ον ἄνευ χρονολογίας. Περὶ ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Ἰβραηλίαν, Σιλιστριὰν καὶ Βιδίνιοις.
- » 52. Ἐπιστολὴ ἀπὸ τὴν Πόλιν εἰς τὸ Ὁδζάκι τῶν Γενιτσάρων, διότι ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης ἐπανεστάτησεν εἰς τὴν Μολδαυίαν. Ἐχει ὅμως πολλὰ κενὰ καὶ δὲν ἔχει χρονολογίαν.
- » 55. Φερμάνιον 18ον ἄνευ χρονολογίας. Τὸ Νέβσεχир γίνεται Δερβένιον.
- » 56. Φερμάνιον 19ο. Τί πρέπει νὰ πληρώνουσιν ὅσοι ἔρχονται διὰ νὰ κατοικήσουσιν εἰς τὸ Νέβσεχир. 1142 = 1729 (ἄξιον ἀναγνώσεως).
- » 57. Διαταγὴ 1297 = 1882. Νὰ κλεισθοῦν ὅλαι αἱ ὑπνομοί.
- » 58. Μάζευμα ὅπλων ἀπὸ τοὺς χριστιανούς· ἄνευ χρονολογίας.

- Σελίς 58. Φερμάνιον 20όν. "Ενας βούτοπος εἰς τὸ χωρίον Γκιόρε τοῦ Νέβσεχिर ἐχρησιμοποιήθη ὡς Ἐκκλησία, νὰ κατεδαφισθῇ αὐτός. 1254 = 1839.
- » 60. "Αδεια γάμου Χριστιανοῦ. "Αδεια ταφῆς νεκροῦ ἑβραίου. 1329 = 1824.
- » 61. 3 "Αδειαί ταφῆς νεκροῦ Ρωμιῶν. 1223 = 1808 (;)
- » 62. "Αδεια ταφῆς Ἀρμενίου.
- » 62. Φερμάνιον 21. Εἰς τὸ βούτοπον τοῦ χωρίου Γκιόρε χριστιανοὶ τινες ἔκτισαν Ἐκκλησίαν, ἐνῶ τὸ μέρος ἐκεῖνο εἶναι Βακουφικόν (δηλ. οὔτε πωλεῖται οὔτε ἀγοράζεται) νὰ κατεδαφισθῇ ἡ Ἐκκλησία καὶ νὰ τιμωρηθοῦν οἱ ὑπαίτιοι (εἶναι μία δευτέρα διαταγὴ ἐντονωτέρα προηγουμένου Φερμανίου) 1128 = 1716.
- » 66. Εἰς τὰ 1857 ἡ Εὐφημία χειροθετεῖται καλογραία.
- » 66. Περὶ Δημογεροντίας καὶ καθηκόντων αὐτῆς.
- » 67. Περὶ Ἐφορείας καὶ λοιπῶν Σωματίων.
- » 69. Ἀπόφασις περὶ τινος χρέους.
- » 69. Τὸ ἔδαφος τοῦ Νέβσεχир εἶναι βακούφι.
- » 70. Τὸ ἔδαφος τῆς Ἀνακοῦς, Μαλακοπῆς καὶ Ürkür.
- » 71. Κάτοικοι τοῦ Νέβσεχир εἰς τὰ 1900.
- » 72. Κτίρια τοῦ Νέβσεχир. Τεχνίται τοῦ Νέβσεχир.
- Ἀπὸ τὸ τετράδιον τοῦ Θεοδώρου Σ. Ἀράπογλου ἐν Νέβσεχир.

1950 Χρ. Τουργούτης (ἐξ Ἀνακοῦ)

Δευτέρα 12 Φεβρουαρίου 1951

Πολὺ ἀγαπητὴ κυρία Μ. Μερλιέ,

Πρὶν νὰ προφθάσω νὰ σας εὐχαριστήσω καὶ γραπτῶς διὰ τὴν λαμπρὰν πανδαισίαν πνευματικὴν καὶ σωματικὴν, τὴν ὁποίαν μᾶς προσφέρατε τὴν παρελθούσαν Τετάρτη ἀπογευματινὴν καὶ τὴν αὐτοκινητάδα, ὡς ἐπανωκούλικο, ὅπως ἔλεγον στὴν Ἀρτάκην, στὸ χωριὸ τῆς μακαρίτιδος γυναικάς μου, ἢ ὅπως λέγουν οἱ Τούρκοι «dişkirası» = ἐνοίκιον διὰ τὰ δόντια. "Όταν κανεὶς ἐκ τῶν ἐπισήμων Τούρκων ἐφιλοξενεῖτο εἰς καμμίαν χριστιανικὴν οἰκίαν, τὴν στιγμὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν θὰ ἔφευγαν, ὁ φιλοξενήσας ἔπρεπε ἢ μᾶλλον ἦτο ὑποχρεωμένος νὰ τὸν προσφέρῃ ὡς φιλοδώρημα εἴτε χρηματικὸν ποσὸν εἴτε κάτι πολὺτιμον, τὸ ὅποιον ἐλέγετο «dişkirası», λοιπὸν πρὶν νὰ προφθάσω νὰ σας εὐχαριστήσω δι' ὅλα ἐκεῖνα, μὲ στέλλετε μὲ δύο πράγματι χαριτωμένα κορίτσια καὶ ἓνα βάζο «βορκόκια»! Δὲν ἔχω παρὰ νὰ σας εὐχαριστήσω δι' ὅλα αὐτὰ καὶ νὰ εὐχηθῶ εἰς τὸν Ὑψιστον νὰ σας χαρίξῃ ὑγείαν ἀμετάπτωτον μὲ τὸν ἀγαπητὸν κύριον Ὁ. Μερλιέ, ὁ ὁποῖος κατὰ τὴν πασίγνωστον εὐγενῆ του καρδίαν, ὡς γνήσιος Γάλλος, ἐπήνεσε καὶ με συνεχάρη διὰ τὸσον μικρὸν πρᾶγμα. Καὶ πάλιν σᾶς εὐχαριστῶ, εὐγενέστατο ζευγάρι!

“Ας ξλθωμεν πολὺ ἀγαπητὴ κυρία Μερλιέ, εἰς τὸ ζήτημα τῆς μεταφράσεως τοῦ τετραδίου τοῦ Νέβσεχιρ Θεοδώρου Σ. Ἀράπογλου.

Τὰ ἀφορῶντα διὰ τὸ Νέβσεχιρ τὰ μετέφρασα πιστῶς, εἰς δὲ τὰ φερμάνια πῆρα ἐν μεγάλῃ περιλήψει τὸ περιεχόμενον, παραλείψας κυρίως τοὺς τιμητικούς τίτλους π.χ. Περινοῦσταντε βεζύρη μου, σὺ ὅστις εἶσαι τετιμημένος διὰ τῶν τίτλων... καὶ κοσμημένος διὰ τῶν παρασήμων... θεωρήσας αὐτὰ περὶ τὰ, ἄλλως τε εἰς τὴν Ν. Ἐρυθραίαν δὲν εἶχα καὶ τὰ λεξικά μου, οὔτε ἔδωκα τόσῃν σημασίαν, τὴν ὁποίαν ἔδωκατε σεῖς καὶ ὁ εὐγενέστατος κύριος Μερλιέ ὅτι δηλ. εἶναι κατάλληλον καὶ ἐκλεκτότατον;! διὰ τὸ περιοδικὸν τοῦ Κέντρου μας.

Τὸ τετράδιο κατὰ ὥρας εὐρίσκεται εἰς τὰ χέρια μου. Τὰ φερμάνια δὲν εὐρίσκονται εἰς τὴν κατοχὴν τοῦ Ἀράπογλου, οὔτε εἶναι εἰς θέσιν νὰ ἡξεύρῃ ποῦ εὐρίσκονται, διότι ὡς μὴ ἀνταλλάξιμος κατὰ τὴν ἀνταλλαγὴν εὐρίσκετο εἰς τὴν Πόλιν καὶ πρὸ ἔτους σχεδὸν εὐρίσκεται ἔδῳ κοντὰ εἰς τὰ παιδιά του.

Θὰ ἀρχίσω νὰ μεταφράζω ἀπὸ τὰ φερμάνια, μόνον ἡ ἐργασία θὰ ἀργήσῃ, διότι τὰς πρωίας τὸ χέρι μου δὲν μὲ βοηθεῖ, τὰ ἀπογεύματα, ἀφοῦ ξαπλώσω ὀλίγον, ἡμπορῶ νὰ ἐργασθῶ καὶ ὅχι ὅσον καιρὸν θέλω ἐγώ, ἀλλ’ ὅσον θὰ μοὶ ἐπιτρέψῃ τὸ χέρι μου. Προκειμένου διὰ τὸ ἄλλο ὑλικό, ὅταν, σὺν Θεῷ, συναντηθῶμε εἰς τὸ Φροντιστήριον, θὰ σκεφθοῦμε.

Τοὺς χαιρετισμοὺς μου εἰς τὸν ἀγαπητὸν κύριον Μερλιέ.

Μετὰ πλείστης ὁσῆς ἀγάπης καὶ ἐκτιμήσεως

Χρῆστος Τουργοῦτης

Νέα Ἐρυθραία 29.5.1951

Πολὺ ἀγαπητὴ κυρία Μερλιέ,

Ἀπὸ τὴν Κυριακὴν (26) εὐρίσκομαι εἰς τὴν Ν. Ἐρυθραίαν πρὸς παραθερισμὸν καὶ θὰ μείνω, σὺν Θεῷ, ἕως τὰς ἀρχὰς Ὀκτωβρίου. Τὸ σπίτι εἶναι πολὺ ἐξοχικὸν μὲ πεῦκα, μὲ εὐρὺν ὀρίζοντα. Πρὸς Β. ἔχομεν τὴν Πάρνηθα, πρὸς Α. τὴν Πεντέλην, βλέπομεν μακρόθεν καὶ τὸν σιδηρόδρομον νὰ πηγαίνει καὶ νὰ ἔρχεται. Τὸ πρωῒ καὶ τὸ βράδυ τὸ μέρος εἶναι πολὺ εὐχάριστο, τὸ μεσημέρι βέβαια κάνει καὶ ὀλίγη ζέστη, ὅχι βέβαια σὰν στὴν Ἀθήνα, ἃς εἶναι καλὰ τὰ πεῦκα, ξέχασα μόνον νὰ φέρω μαζί μου τὸν βουκολικὸν Θεόκριτον, ἢ ἀνάγνωσις τοῦ ὁποίου θὰ μὲ ἦτο πολὺ εὐχάριστος κάτω ἀπὸ τὰ πεῦκα. Μή, σὰς παρακαλῶ, μὴ πεῖτε τίποτε εἰς τὴν κ. ὑποδιευθύντριαν, διότι θὰ μὲ μαλῶσῃ λέγουσα ὅτι παραμελῶ τὸ κυριώτερον, δηλ. τὴν μετάφρασιν τῶν φερμανίων. Ὅχι, μὰ τὸν Πάνα! (ἔδῳ διευθύνει ὁ Πάν) ἐργάζομαι καὶ εἰς τὴν μετάφρασιν τῶν φερμανίων, τὰ ὁποῖα διὰ τὶς πολλὰς μου ἁμαρτίες (στὰ νειάτα μου βέβαια καὶ τώρα τὰ πληρώνω) εἶναι πολλὰ.

Θὰ σὰς γράψω τὴν νέαν μου διευθύνσιν, ἀλλὰ, σὰς παρακαλῶ, νὰ μὴ τὴν φανερώσετε εἰς τὴν κ. ὑποδιευθύντριαν, διότι εἶναι ἱκανὴ ἀπροσδοκῆτως νὰ

φανῇ διὰ νὰ κάμη contrôle! καὶ ἀλλοιμονόν μου ἂν με εὕρη νὰ χαζεύω ἢ νὰ ρεμβάζω σεργιανίζοντας τὸν ἀπέναντί μας κάμπον.

Πολὺ ἀγαπητὴ κυρία Μερλιέ, ἦτο πολὺ λεπτὸ καὶ εὐγενικὸ ἐκ μέρους σας νὰ με στείλετε μὲ ἐκεῖνον τὸν μεσημβρινὸν καύσωνα τὴν ἐπίσης ἀγαπητὴν (βεβαίως εἰς κατώτερον βαθμόν!) κυρία Ἀγιουτάντη, διὰ νὰ με εἰδοποιήσῃ νὰ μὴ καταβῶ τὴν Τετάρτην εἰς τὸ Γραφεῖον τῶν Ἀνταλλαξίμων περιουσιῶν, διότι ἦτο ἀσθενὴς ὁ κύριος Ἀμφιλοχιάδης. Σᾶς εὐχαριστῶ. Δὲν ξεύρω πῶς εἶναι ὁ κύριος Ἀμφιλοχιάδης, θὰ ἤθελα νὰ εἶχα τὴν διευθύνσιν του ὅχι τὸ τηλέφωνόν του, διότι δὲν ἔχω τηλέφωνον, ἀλλ' ἔστω τοῦ Δημαρχείου, ὅπου ἐργάζεται, διὰ νὰ γράψω καὶ μάθω τὰ περὶ τῆς υἱείας του.

Χαιρετισμούς εἰς τὸν ἀγαπητὸν κύριον Μερλιέ, βεβαίως θὰ ἐπέστρεψεν ἔως τώρα ἀπὸ τὴν ἐπιθεώρησίν του.

Μὲ ἀγάπην καὶ ἐκτίμησιν  
Χρῆστος Τουργούτης

Νέα Ἐρυθραία 29-5-1951

23.11.1951

Ἀγαπητὴ κύριε Ὁ. Μερλιέ,

Μόνον ἓνας λεπτὸς καὶ εὐγενὴς Γαλατικὸς κάλαμος καὶ μία Ἑλληνικωτάτη καρδιά, τὰ ὁποῖα συνηντήθησαν ἐν τῷ προσώπῳ σας, ἠμποροῦσαν νὰ γράψουν τὴν τόσον ὠραίαν ἐκείνην εἰσαγωγὴν εἰς τὰς Παροιμίας τῶν Φαράσων. Δὲν ἠμπορῶ νὰ σας ἐκφράσω τὴν γλυκύτητα καὶ τὴν εὐχαρίστησιν, τὴν ὁποῖαν ἠσθάνθην, ὅταν ἀνέγνωσα τὸ βιβλίον σας «Proverbes de Farassa», τὸ ὁποῖον εἶχε τὴν καλοσύνην νὰ με στείλῃ ἡ πολὺ καλὴ μας κυρία Μ. Μερλιέ.

Κύριε Μερλιέ, εἶναι ἀλήθεια ὅτι τὰ Γαλλικά, τὰ ὁποῖα ἤξεύρω, εἶναι ἐκεῖνα, τὰ ὁποῖα ἔμαθα εἰς τὴν Μεγάλην τοῦ Γένους Σχολήν, καὶ τὰ ὁποῖα δυστυχῶς δὲν ἠμπόρεσα νὰ καλλιεργήσω περισσότερον, δι' αὐτὸ ἀρκετὲς φορὲς κατέφυγα εἰς τὸ Γαλλο-Ἑλληνικόν μου λεξικόν· ὥστε δὲν εἶμαι εἰς θέσιν νὰ ἐννοήσω καὶ νὰ αἰσθανθῶ τὴν καλλιέπειαν μὲ τὴν ὁποῖαν ἐγράψατε τὴν «Εἰσαγωγὴν» ἀλλὰ νὰ εἰσθε βέβαιος ὅτι καμμία ἔννοια δέν με διέφυγεν.

Ἐκεῖνο τὸ ἔξοχον εἰς τὴν σελίδα 9 .. a renié = ἡρνήθη βεβαίως πρόκειται διὰ τὴν τρίτην γενεάν, ἀλλὰ πόσοι Ἑλληνες καὶ ἰδίως Ἑλληνίδες ὑπάρχουν, οἱ ὁποῖοι προτιμοῦν νὰ βαρβαρίζουν εἰς τὴν ξένην γλῶσσαν, τὴν ὁποῖαν δῆθεν κατέχουν, παρὰ νὰ ὁμιλήσουν τὴν μητρικὴν τῶν ἑλληνικῶν γλῶσσων! Σελὶς 11. Πόσον ὠραία ἡ παρομοίωσίς σας τῆς γλυκείας μας Παναγίας Θεοτόκου Μαρίας μὲ τὴν Παρθένον Ἀθηνᾶν!

Σελὶς 12. Πράγματι πόση ἡ διαφορὰ μεταξὺ τῆς λατινικῆς rons pontis = ἀπλὴ γέφυρα, ἐνώνουσα τὰς δύο ὁχθὰς ἐνὸς ποταμοῦ καὶ τῆς ἑλληνικῆς πόντος, ἡ ὁποῖα σημαίνει ὅτι ὁ πόντος εἶναι μία γέφυρα, ἡ ὁποῖα ἐνώνει νήσους καὶ ὠκεανούς!

Ἄν πρόκειται νὰ σχολιάσω τὰ γραφόμενά σας, πρέπει ν' ἀντιγράψω ὅλην τὴν Εἰσαγωγὴν.

“Ερχομαι εἰς τὴν παροιμίαν 110 «Βρῆκες λουλουδι...» Ἡ παροιμία αὐτὴ γεννήθηκε ἀπὸ τὸ ἐξῆς περιστατικό. Ὁ Nasradin Hodja τὴν στιγμὴν ποὺ οὐροῦσεν, ἦλθε μιὰ μέλισσα καὶ κάθησεν εἰς τὸ πέος του καὶ τότε αὐτὸς εἶπε τὸ «buldun bal alacak cırcıy» Βρῆκες τὸ κατάλληλο λουλούδι γιὰ νὰ πάρῃς μέλι!!

Ἡ παροιμία 340 νομίζω ὅτι ἔχει πολλὴν ὁμοιότητα μὲ τὸ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης... Ἡ Ραχὴλ λέγει εἰς τὸν ἄνδρα τῆς τὸν Ἰακώβ «ἐσέλθε πρὸς τὴν Βελλὰ (τὴν παιδίσκην τῆς) καὶ τέξεται ἐπὶ τῶν γονάτων μου, ἵνα τεκνοποιήσωμε κάγῳ ἐξ αὐτῆς» Γένεσις XXX.3. Ἡ Ραχὴλ θὰ θεωρήσῃ τῆς Βελλᾶς τὸ παιδί ὡς παιδί τῆς, ἐὰν γεννήσῃ εἰς τὰ γόνατά τῆς. Καὶ εἰς τὰ Φάρασα καὶ εἰς τὰ δικά μας μέρη κατὰ τὴν υἱοθεσίαν ἡ δευτέρα μητέρα ἔπρεπε νὰ περάσῃ τὸ παιδί ἀπὸ τὸ ὑποκάμισόν τῆς.

Πόθεν προήλθεν ἡ Παροιμία 383. Κάποιος ἱερόσυλος, ἀφοῦ ἔκλεψεν ὅτι βρῆκεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἐμβῆκε καὶ εἰς τὸ Ἅγιον Βῆμα καὶ πῆρε καὶ τὸ Εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖον εἰς τοὺς Ὁρθοδόξους εἶναι δεμένον πολυτελῶς μὲ χρυσὸν καὶ ἄργυρον (δὲν ἤξεύρω πῶς εἶναι εἰς τοὺς Καθολικούς). Τὸ Εὐαγγέλιον ἔπεσεν ἀπὸ τὰ χέρια του καὶ ἀνοίχθηκεν εἰς τὸ μέρος ὅπου ὁ ἱερόσυλος εἶδε τὴν VIII ἐντολὴν «Οὐ κλέψεις» καὶ τότε εἶπε· μὴ φλυαρῆς, ἔμβα εἰς τὸν σάκκον! διότι ὅλα ὅσα ἔκλεψε τὰ εἶχε βάλει εἰς τὸν σάκκον.

Ἄγαπητὲ κύριε Μερλιέ, ὁ φίλος κύριος Ἀσκητόπουλος μ’ ἐδείξεν ἕνα γράμμα σας εὐγενικώτατον, ἀποτεινόμενον εἰς αὐτόν. Ἐκεῖ δὲν ἤξεύρω πῶς σὰς διέφυγε καὶ μεταξὺ τῶν σπουδαίων Ἑλλήνων ἀναφέρετε καὶ τὸ ἰδικόν μου ὄνομα. Ὁ κύριος Ἀσκητόπουλος ἤμπορεῖ νὰ καταταχθῇ μεταξὺ τῶν σπουδαίων, ὡς ἄξιος φιλόλογος καὶ δράσας πολὺ καλὰ εἰς τὴν ἐποχὴν του καὶ τώρα ἀκόμη ἐξακολουθεῖ ἡ δρᾶσις του. Ποῦ οἱ σπουδαῖοι καὶ ποῦ ὁ Τουργούτης, ὁ ὁποῖος ἀπέχει ἀπὸ αὐτοὺς καθόσον ἀπέχουσιν Ἀνατολαὶ ἀπὸ Δυσμῶν (Ψαλμὸς CII 12). Εἰς τοιαύτας περιστάσεις ὥραϊα ἐκφράζονται οἱ Τοῦρκοι «nerde şam nerde Bagdad?» Ποῦ ἡ Δαμασκὸς ποῦ ἡ Βαγδάτη! Κύριε Μερλιέ, μὴ νομίζετε ὅτι αὐτὰ τὰ γράφω, διὰ νὰ δείξω δῆθεν μετριοφροσύνην, Ὅχι, σὰς γράφω ἐν πάσῃ εἰλικρινείᾳ, ὅτι μόνον ἡ Γαλιτικὴ σας λεπτότης καὶ εὐγένεια μὲ συμπεριέλαβε μεταξὺ τῶν σπουδαίων. Δὲν εἶμαι ἱκανὸς κύψας λῦσαι τὸν ἱμάντα τῶν ὑποδημάτων τῶν σπουδαίων. Πῶς νὰ κρατηθῶ ἀπὸ τοῦ νὰ σας ὑπενθυμίσω τὸ «καὶ κόρκορος ἐν λαχάνοις καὶ Σαοὺ ἐν προφήταις» καὶ Τουργούτης ἐν σπουδαίοις.

Κύριε Μερλιέ, σὰς ἐκφράζω μὲ ὅλην τὴν εἰλικρίνειαν τὸν θαυμασμόν μου διὰ τὴν «Εἰσαγωγὴν» καὶ εὐχομαι εἰς τὸν Ὑψιστον ἐκ βάθους καρδίας νὰ σας πολυετῇ ἐν ἄκρᾳ ὑγείᾳ μετὰ τῆς πολλῆς ἀγαπητῆς μας κυρίας Μερλιέ πρὸς χαρὰν τῶν ἀγαπώντων σας, καὶ ποιὸς δὲν σας ἀγαπᾷ;

Μετ’ ἄκρας ἐκτιμήσεως καὶ ἀγάπης  
Χρήστος Τουργούτης

Ἐνταῦθα 23-XI-1951

[24.11.1951]

Πολύ αγαπητή κυρία Μ. Μερλιέ,

Τὸ ἀγαπητὸ ζευγάρι Μερλιέ αὐτὴν τὴν φορὰν ἀπεφάσισε νὰ στείλῃ τὸν Τουργούτην εἰς τὸ Δρομοκαίτειον, ἐνῶ αὐτὸς ἀγαπᾷ τὸ ζευγάρι αὐτό, τὸ ἐκτιμᾷ καὶ τὸ σέβεται. Τὸ ἐν σκέλος, τὸ ἀρσενικὸν εἰς ἓνα εὐγενέστατον γράμμα εἰς τὸν κύριον Ἀσκητόπουλον τὸν κατατάσσει μεταξὺ τῶν σπουδαίων Ἑλλήνων!, τὸ δὲ ἕτερον, τὸ θηλυκόν, τὸν ὀνομάζει professeur, ἐνῶ εἶναι ἓνας ἀπλοῦς δάσκαλος, τελειόφοιτος τῆς Μ.Γ. Σχολῆς καὶ ὡς connaisseur τῆς Τουρκικῆς.

Κυρία Μερλιέ, νὰ εἰσθε βεβαία ὅτι, ἂν ἠξέυρατε νὰ ὀμιλήσετε λίγα τουρκικά, θὰ μεταφράζατε καλύτερα ἀπὸ ἐμὲ βοηθουμένη ἀπὸ τὸν τυφλοσύρτην τοῦ Χλωροῦ, τὸ ὅποιον λεζικὸν τόσον πολὺ τὸ χρησιμοποίησα, ὥστε σχεδὸν τὸν πάληωσα, τόσον καλῶς connaisseur τῆς τουρκικῆς εἰμαι!

Ἀγαπητή κυρία Μερλιέ, τὴν «Ἀνακοίνωσή» σας εἰς τὸ 22ον συνέδριον τῶν Ἀνατολιστῶν τὴν διάβασα μὲ τὰ Γαλλικὰ ποὺ ξεῦρω. Πόσα Γαλλικὰ ξεῦρω, ἐρωτήσατε τὸν ἀγαπητὸν κύριον Μερλιέ, εἰς τὸν ὅποιον ἐξωμολογήθηκα διὰ τὰ Γαλλικὰ μου.

Εἰς τὰ 1930-35 ἦσασθε δύο, σεῖς καὶ ὁ λογογράφος μακαρίτης Λουκόπουλος καὶ ἐπὶ 4 ἔτη ἐργάζεσθε μονάχη καὶ ὡς τὰ 1951 ἔχετε 32 συνεργάτας, ἐξαιρέσει βεβαίως τῶν ἀφανῶν. Ἡ Μοῖρα, ἡ ὁποία σᾶς ἔκαμεν ἀπὸ σπουδαίαν Μουσικόν, Διευθύντριαν τοῦ «Ἰνστιτούτου τῶν Μικρασιατικῶν Σπουδῶν»! Ἡ Μοῖρα ἠθέλησε νὰ ἐξερευνηθῇ ἐπιστημονικῶς χάρις εἰς ὑμᾶς ἡ Μ. Ἀσία μετὰ τὴν καταστροφὴν. Μήπως οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες ἤξευραν τὴν Καππαδοκίαν; ἤξευραν ὅτι εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἀνθοῦσεν ὁ Ἑλληνισμὸς καὶ προώδευε καλύτερα παρὰ εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα; Μήπως ἤξευραν νὰ πληροφορήσουν τὸν Ἑλευθέριον Βενιζέλον ὅτι εἰς τὴν Τουρκίαν ἄλλη εἶναι ἡ Δημαρχιακὴ καὶ ἄλλη ἡ Νομαρχιακὴ περιφέρεια; καὶ ὁ μὲν Βενιζέλος νομίζων ὅτι εἶναι τὸ ἴδιον ἐπέμεινε νὰ μὴ ἀνταλλαγοῦν οἱ Ρωμηοὶ οἱ γεννηθέντες εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Πόλεως, οἱ δὲ Τοῦρκοι τὸ ἐδέχθησαν ὀπισθοβουλικῶς, καὶ ἐξήρσαν μόνον τοὺς γεννηθέντας εἰς τὴν Δημαρχιακὴν καὶ ὄχι εἰς τὴν Νομαρχιακὴν περιφέρειαν τῆς Πόλεως καὶ ἔτσι τόσος χριστιανικὸς Ἑλληνικὸς πληθυσμὸς ἀνταλλάγη. Μήπως οἱ Ἕλληνες Πρόξενοι βγῆκαν ἔξω ἀπὸ τὴν πόλιν Ἰκονίου κλπ. ὅπου ἦτο ἡ ἔδρα τῶν, διὰ νὰ στείλουν τὰς ἀπαιτουμένας Ἐκθέσεις τῶν διὰ τὴν κατάστασιν τοῦ ἐκεῖ ἑλληνικοῦ στοιχείου; Ἐννέα ἔτη ἐργασθεῖς εἰς τὰ περίχωρα τῆς Νίγδης ὡς διδάσκαλος καὶ διευθυντὴς τῶν ἐκεῖ σχολείων, δὲν εἶδα κανένα Ἕλληνα Πρόξενον ἀπὸ τὸ Ἰκόνιον, διότι ἡ Νίγδη ἐξαρτᾶτο ἀπὸ τὸ Ἰκόνιον διοικητικῶς. Τὸ Ἑλληνικὸν στοιχεῖον εἰς τὴν Μ. Ἀσίαν ἦτο Ἑλληνικώτερον ἀπὸ τὸ ἐδῶ Ἑλληνικόν. Οἱ ἄλλοι Πρόξενοι ἐγνώριζαν σπιθαμὴν πρὸς σπιθαμὴν τὴν περιφέρειαν τῶν καὶ ἔστελλαν ἀναλόγους Ἐκθέσεις εἰς τὰ Κέντρα τῶν. Ἐγνώρισα εἰς τὴν Ἀγκυραν τὸν Γάλλον Πρόξενον Πὸνς καθὼς καὶ τὸν Ἀγγλον τοῦ ὁποῖ-

ου μὲ διαφεύγει τὸ ὄνομα, ἤξεραν ὅλην τὴν νομαρχιακὴν περιφέρειαν τῆς Ἀγκύρας καλύτερα ἀπὸ ἓνα Τοῦρκον. Ὁ Πόνος ἤξευρε καλὰ καὶ τὴν Ἑλληνικὴν καί, ὅταν ἦλθεν ἡ σύζυγός του ἀπὸ τὴν Γαλλίαν, μία πολὺ λεπτὴ καὶ εὐγενὴς Κυρία, προσκαλοῦσε καὶ ἐμὲ ὡς διευθυντὴν τῶν Σχολῶν εἰς μερικὰς οικογενειακὰς τῶν συναναστροφάς. Ποῦ παρυσύρθην μὲ τίς γεροντικές μου φλυαρίες, Θεέ μου! ἀλλ' ὅταν θυμηθῶ τὰ λάθη τῶν ἐδῶ Ἑλλήνων μ' ἔρχεται τρέλλα!

Ἡ Direction Générale des relations culturelles de France μᾶς δίδει βοήθημα bien inférieure, τί μας δίδει ἡ δική μας; (Τὸν Ποτοσάκη μὴ τὸν ξεχνάτε!) Πολὺ ὀρθὴ ἡ σκέψις σας «...αὐτὴ ἡ τουρκικὴ ἐπίδρασις φαίνεται καὶ εἰς τὸ φωνητικόν, καὶ εἰς τὴν μορφολογίαν καὶ εἰς τὴν σύνταξιν. Καθὼς καὶ εἰς τὸ ὅτι εἶναι συχνὰ ἀδύνατον νὰ διακρίνῃ κανεὶς τὸ τί ἀνήκει εἰς τὸν Τοῦρκον καὶ τὸ τί εἰς τὸν Ἕλληνα.»

Δὲν ξεύρω ποιοὶ μέρος τῆς «Ἀνακοινώσεώς» σας νὰ σχολιάσω καὶ ποιοὶ ν' ἀφήσω. Μόνον εὐχομαι εἰς τὸν Ὑψιστον (ὅπως γράφω καὶ εἰς τὸν κύριον Μερλιέ) νὰ σας δίδῃ δύναμιν καὶ μακροήμερευσιν πρὸς ὄφελος τοῦ Ἰνστιτούτου μας καὶ χαρὰν ὅλων ἡμῶν, οἱ ὁποῖοι σᾶς ἀγαπῶμεν.

Ἐνταῦθα τῇ 24ῃ Νοεμβρίου 1951

Μὲ μεγάλην πατρικὴν ἀγάπην καὶ ἐκτίμησιν  
Χρῆστος Τουργούτης

Κυρία Μερλιέ,

Σᾶς στέλλω τὸ δελτίον, τὸ ὁποῖον μ' ἐζητήσατε διὰ τὸν ἐξ Ἀρτάκης Νικόλαον Δζαννὴν, τὸν πενθερόν μου, διὰ τὸν τάφον τοῦ ὁποίου οἱ Τοῦρκοι τῆς Ἀρτάκης ἐστάλησαν νερὸ ἀπὸ τὴν πηγὴν Κάϊναρδζα.

Χρῆστος Τουργούτης

24-11-1951

24-11-1951

Βιογραφία Νικολάου Δζαννῆ

Ὁ πενθερός μου Νικόλαος Δζαννῆς ἐγεννήθη εἰς Ἀρτάκην τῆς Κυζίκου εἰς τὰ 1851 καὶ ἀπέθανε πρόσφυξ εἰς Καβάλαν εἰς τὰ 1925 εἰς ἡλικίαν 74 ἐτῶν.

Εἰς ἡλικίαν 23 ἐτῶν ἀνέλαβε κυβερνητικὰ καθήκοντα. Ἐγινε Ταμίας δημαρχιακός, κατόπιν ταμίας κυβερνητικός (sandık emini)! Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἤξευρε ν' ἀναγινώσκῃ καὶ νὰ γράφῃ τὴν ἐπίσημη τουρκικὴν γλῶσσαν, ὁ ἴδιος ἐκράτει τὰ κατὰστιχά του εἰς Ἑλληνικὴν καὶ εἶχε Τοῦρκον γραμματέα, ὁ ὁποῖος τὰ ἐκράτει εἰς τὴν ἐπίσημον τουρκικὴν.

Τετράκις ἔγινε μέλος τοῦ Δημαρχιακοῦ Συμβουλίου, ἐννεάκις μέλος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου, ἐπτάκις πάρεδρος δικαστῆς, ἀπαξ ἀνακριτῆς, δις



Πάρεδρος Ἐμποροδικείου, τρὶς Δήμαρχος, ἅπαξ Πρόεδρος Γεωργικοῦ Συμβουλίου καὶ ἅπαξ μέλος Νομαρχιακοῦ Συμβουλίου Προύσης.

Εἰς τὰ Κοινοτικά. Μέλος τῆς ἐπιτροπῆς διὰ τὴν ἀνέγερσιν τῆς Μονῆς τοῦ Ἀγ. Ἀνδρέου, δις Πρόεδρος τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἐπιτροπῆς, δις Ἐφορος τῶν Σχολείων, δεκαεξάκις Δημογέρων, Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς διὰ τὴν ἀνέγερσιν τοῦ Ἀρρεναγωγείου 1910 καὶ εἰς τὰ 1920 Πρόεδρος τῆς Ἐπιτροπῆς διὰ τὴν ἀνοικοδόμησιν τῆς καεῖσης κατὰ τὴν πυρκαϊὰν τῆς Ἀρτάκης τῆς Ἐκκλ. τοῦ Ἀγ. Νικολάου καὶ τέλος ὁ Κυζίκου τὸν ἀπένειμε τὸ ὀφίκιον τοῦ Λογοθέτου τῆς ἐπαρχίας Κυζίκου.

Ὅταν ἦτο Δήμαρχος ἐφύτευσε εἰς τὴν πλατεῖαν τῆς Δημαρχίας φυτὰ ἄκαρπα, τὰ ὁποῖα τώρα ἐμεγάλωσαν καὶ σκιάζουν καὶ στολίζουν αὐτήν. Τὰ δημαρχιακὰ ἔσοδα ἀπὸ 80.000 γρόσια τὰ ἀνεβίβασεν εἰς 120 χιλ. ἔκτισε παρὰ τὸν Δημαρχεῖον μέγα καφενεῖον καὶ ξενοδοχεῖον καὶ ἐφρόντισε διὰ τὸν ἐξωραϊσμὸν τῆς Ἀρτάκης. Ἴδου δὲ τί γράφει ὁ ἴδιος εἰς ἓνα χειρόγραφόν του: «Πρὸς δὲ ἀνεκάλυψα τὸν παρὰ τὰ Μάλια (τοποθεσία εἰς τὴν Ἀρτάκην) μέγαν ὑπόγειον ὀχετὸν τῶν Κυζικινῶν, δι' οὗ διήρχετο τὸ εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Κυζικινῆς Χερσονήσου ἀναβρῦον ἄφθονον ὕδωρ Κάϊναρδζας ἐπονομαζόμενον, δι' οὗ ὕδρευετο ἡ πόλις τῆς Κυζίκου. Ἀνέλαβον δὲ τὴν διοχέτευσιν αὐτοῦ εἰς Ἀρτάκην πρὸς ἄρδουσιν τῶν κτημάτων (γαιῶν καὶ ἀμπελώνων), ἐξ οὗ μέγα ὄφελος θὰ ἐπήρχετο εἰς τὴν γεωργίαν τοῦ τόπου, ἀλλ' ἀπέτυχον ἔνεκα τῆς ἀδιαφορίας τῶν προκρίτων καὶ οὕτως ἔμεινεν ἡμιτελὲς τὸ ἔργον. Ἐλπίζων ὁμως ὅτι ἡ μέλλουσα γενεὰ ὄχι μόνον δὲν θὰ ἀμελήσῃ νὰ τὸ διοχετεύσῃ πρὸς ἄρδουσιν τῶν κτημάτων, ἀλλὰ θὰ φροντίσῃ τὴν διοχέτευσιν πρὸς ὕδρευσιν τῆς πόλεως, καθότι καὶ τὸ ὕδωρ εἶναι ἔκτακτον καὶ ἄφθονον καὶ ἡ πόλις ἔχει ἔλλειψιν ὕδατος».

Σημειώσεις. Τὸ νερὸ αὐτὸ οἱ Τοῦρκοι τὸ ἔφεραν εἰς τὴν Ἀρτάκην ξοδεύσαντες 800.000 λίρας Τουρκίας καὶ ἔχουν ὄχι μόνον ἄφθονον καὶ ὑγιεινὸν ὕδωρ, ἀλλὰ καὶ ἠλεκτρικὸν φωτισμόν. Οἱ Τοῦρκοι τῆς Ἀρτάκης εὐγνωμονοῦντες εἰς τὸν Δζαννῆν, ἔστειλαν ἐδῶ νερὸ διὰ νὰ τὸ χύσωμε εἰς τὸν τάφον του.

Ἀθῆναι τῇ 24ῃ Νοεμβρ. 1951

Χρήστος Τουργούτης

Ὁ Δζαννῆς ἔχει κατάλογον τῆς κτηματικῆς περιουσίας μὲ τὴν διατίμησιν αὐτῆς εἰς λίρας χρυσᾶς Τουρκίας καθὼς καὶ μίαν συντομωτάτην ἱστορίαν τῆς ὑποταγῆς τῆς Ἀρτάκης εἰς τοὺς Τοῦρκους. Εἶναι χρήσιμα διὰ τὸ Ἀρχεῖον μας;

ὁ ἴδιος

13 Δεκεμβρίου 1951

Πολὺ ἀγαπητὸ μου ζευγάρι,

Μὲ δάκρυα συγκινήσεως ἀλλὰ καὶ εὐγνωμοσύνης γράφω τὸ παρόν μου. Τὰ δάκρυα αὐτά, τὰ εὐχάριστα δι' ἐμέ, τὰ χρεωστῶ εἰς ὑμᾶς, τὸ προσφιλὲς

ζευγάρι καί, ἂν εἶναι δυνατόν, νά τα στείλετε μέσον τοῦ τόσοσ ἀπερίττου ἀλλά καί τόσοσ συμπαθοῦς ὑπουργοῦ τῆς Παιδείας εἰς τήν ἀδελφήν Γαλλίαν, ἡ ὁποία ξεῦρει ν' ἀμείβῃ. Ποτέ μου δέν ἤλπιζα ὅτι περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου μου θά τύχω τοιαύτης ἠθικῆς ἀμοιβῆς χάρις εἰς ὑμᾶς, ἡ ὁποία νά με ἀνταμείψῃ καί νά με ξεκουράσῃ διὰ τήν ἐξηκονταετῆ ὑπηρεσίαν μου. Βεβαίως τίποτε ἄλλο δέν ἔκαμα παρὰ τὸ καθῆκον μου πρὸς τήν νεολαίαν, τήν ὁποίαν με ἐνεπιστεύθη ὁ Ὑψιστος καί αἱ διάφοροι κοινότητες, ὅπου εἰργάσθην, αἱ ὁποῖαι με ἐπλήρωσαν βεβαίως διὰ τήν ἐργασίαν μου, ἀλλά καί ἡ ἠθικὴ ἀμοιβὴ εἶναι κάτι, τοῦ ὁποίου τήν ἀξίαν μόνον ὁ ἠθικῶς ἀμειβόμενος ἤξευρε. Αὐτὴν δὲ τήν τελευταίαν χαρὰν καί εὐχαρίστησιν τήν ὀφείλω εἰς ὑμᾶς ἀγαπητὸ ζευγάρι. Θὰ τὴν θυμοῦμαι, δέν ἤμπορῶ νὰ εἴπω αἰωνίως, διότι δέν θὰ ζήσω ἄλλα τόσα χρόνια, ἀλλὰ θὰ τὴν θυμοῦμαι ὥς που νὰ κλείσω τὰ σωματικά μου μάτια.

Σᾶς συγχαίρω καὶ ὑμᾶς, ἀγαπητὲ κύριε Μερλιέ, διότι ὁ τόσοσ συμπαθὴς ὑπουργὸς ἀπένειμε καὶ εἰς ὑμᾶς τὸν ἀνώτατον βαθμὸν (δέν γνωρίζω τί σημασίαν ἔχει τὸ τοιοῦτο) ἀλλὰ τὸ ἀξίζετε μὲ τὸ περιπλέον.

Τὴν καλὴν μας κυρία Μερλιέ τὴν ἐπῆνεσε μόνον μὲ τὰ ὥραία του λόγια, ἂν ἤξευρε τί μεγάλη καρδιά κρύβει ἐν τῇ μετριοφροσύνῃ της, δέν θὰ περιωρίζετο μόνον εἰς λόγια, ἀλλὰ θὰ τὴν ἀντάμειβε μὲ τὸ παράσημον *wefakat* ἁδამαντοκόλλητον (=εὐαρεσκείας παράσημον), τὸ ὁποῖον ἀπένεμεν ὁ Σουλτὰν Χαμίτ εἰς τὰς ἐπισήμους καὶ σπουδαίας γυναῖκας, ἀλλὰ ἡ τιμὴ τοῦ ἀξίως τιμηθέντος ἀνδρός της ἀντανακλᾷ καὶ εἰς αὐτήν, διότι κατὰ τὴν ἁμωμον θρησκείαν μας «...καὶ ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν», ὅ,τι ὁ κύριος Μερλιέ τὸ ἴδιο καὶ ἡ κυρία Μερλιέ. Πολὺ ἀγαπητὸ ζευγάρι, δέν ἔχω τίποτε ἄλλο νὰ σας ἀνταποδώσω παρὰ τὴν θερμὴν παράκλησιν εἰς τὸν Ὑψιστον νὰ σας πολυετῇ μὲ ὑγίαν ἀμετάπτωτον πρὸς χαρὰν ὄλων ἡμῶν, οἱ ὁποῖοι σᾶς ἀγαπῶμεν.

Μὲ ἀγάπην ὅσῃν καὶ ἐκτίμησιν καὶ θαυμασμόν

Χρῆστος Τουργούτης

13 Δεκεμβρίου 1951

31.12.1951

Πολὺ ἀγαπητοὶ κύριε Ο. Μερλιέ καὶ κυρία Μ. Μερλιέ,

Μὲ μεγάλῃν συγκίνησιν διάβασα τὸ γεμᾶτο ἀπὸ λεπτότητα καὶ εὐγένειαν γράμμα καὶ τῶν δύο σας τῆς 26 Ὀκτωμβρίου τοῦ λήξαντος ἔτους. Σᾶς εὐχαριστῶ διὰ τὰς εὐχὰς σας ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῶν τε Χριστουγέννων καὶ τοῦ καινούργιου χρόνου. Μόνον ἀπὸ τέτοιες εὐγενεῖς νυχές, σὰν τίς δικές σας, προέρχονται τοιαῦται εὐχαί. Πολὺ ὁμορφο καὶ καλλαισθητικώτατο καὶ τὸ Μοναστήρι. Ἡ τόσον λεπτὴ κυρία Μερλιέ ἤμπορεῖ νὰ διαλέξῃ ἀκαλλίσθητον πρᾶγμα; Σᾶς εὐχαριστῶ καὶ διὰ τὰ συγχαρητήριά σας ἐπὶ τῇ ἀπονομῇ τοῦ παρασήμου τῶν Ἀκαδημαϊκῶν δαφνῶν, τὸ ὁποῖον χρεωστῶ ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν εὐμένειαν καὶ τὴν τρυφερὰν καρδίαν καὶ τῶν δύο σας, καὶ

τῶν ὁποίων τὴν γλυκεῖαν φυσιογνωμίαν θὰ τὴν ἔχω φωτογραφημένην καὶ ἐγγραμμένην εἰς τὴν γεροντικὴν καὶ εὐγνώμονα καρδίαν μου, ὥς που νὰ κλείσω τὰ μάτια μου.

Πολὺ ἀγαπητὸ μου καὶ ταιριαχτὸ ζευγάρι, ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ νέου ἔτους 1952 σὰς εὐχομαι χρόνια πολλὰ μὲ ὅ,τι ποθεῖ ἡ χρυσεὴ καρδιά καὶ τῶν δύο.

Σὰς σφίγγω θερμὰ τὸ χέρι, ἀγαπητὲ κύριε Μερλιέ, σὰς φιλῶ τὸ χέρι πολὺ ἀγαπητῇ κυρίᾳ Μ. Μερλιέ μὲ ἀγάπην ἐκτίμησιν καὶ θαυμασμὸν

Χρ. Τουργούτης

31 Δεκεμβρίου 1951

Υ.Γ. Σὰς στέλλω καὶ τὸν φάκελλον τοῦ τετραδίου, ὅπου σὰς γράφω ἰδιαίτε-  
ρως δικαιολογούμενος καὶ ζητῶν συγγνώμην διὰ τὴν ἀργοπορίαν μου.

ὁ ἴδιος

#### ΧΡΗΣΤΟΣ Ν. ΤΟΥΡΓΟΥΤΗΣ

Γεννήθηκε τὸ 1867 στὴν Ἀνακοῦ τῆς Καππαδοκίας ὅπου ἔμαθε καὶ τὰ πρῶτα γράμματα. Τὸ 1881 πῆγε νὰ σπουδάσει στὴν Πόλη, ἀρχικὰ στὴν Ἀστικὴ Σχολὴ Κοντοσκαλίου· συνέχισε στὴν Μεγάλῃ τοῦ Γένους Σχολῇ ἀποφοιτώντας τὸ 1887 καὶ ἐπιστρέφοντας τὴν ἴδια χρονιά στὴν γενέτειρά του Καππαδοκία: ἀπὸ ἐκεῖ ἄρχισε τὴν πολύχρονη διδασκαλική του σταδιοδρομία πού βάσταξε ἐξήντα χρόνια καὶ ἐκτάθηκε στὴν εὐρύτερη Μικρασιατικὴ περιοχὴ· στὸ τέλος, ὁ Χρῆστος Τουργούτης ἐπανῆλθε στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅπου δίδαξε γιὰ μιὰ εἰκοσαετία σὲ σχολὲς στὸ Κοντοσκάλι καὶ στὴ Χαλκηδὸνα. Γνώστης τῆς παλιᾶς τουρκικῆς, συνεργάστηκε μὲ τὸ Κέντρο Μικρασιατικῶν Σπουδῶν ἀπὸ τὸ 1947, ὅποτε ἐγκαταστάθηκε στὴν Ἀθήνα, ὡς τὸ θάνατό του τὸ 1961. Μετάφρασε φερμάνια καὶ κώδικες τοῦ Ταμεῖου Ἀνταλλαξίμων σὲ συνεργασία μὲ τὸν Γεώργιο Μαυροχαλυβίδη. Ἡ Μέλπω Μερλιέ, ἐκτιμώντας τὴν προσφορὰ τῶν δύο αὐτῶν σκαπανέων τῆς ἔρευνας τοῦ Μικρασιατικοῦ ἑλληνισμοῦ τοὺς ἀποκαλοῦσε, μαζὶ μὲ τὸν Ἐμμανουὴλ Τσαλικογλου, «πατέρες» τοῦ Κέντρου.